

DOMINICIVA KURELAC REI

PATRICII SIBENICENSIS.

DE REBUS DALMATICIS.

DINKO ZAVOROVIĆ

Šibenski humanist i povjesničar

SIBENICI. ANNO. DNI. MDCII.

Iva Kurelac

DINKO ZAVOROVIĆ

ŠIBENSKI HUMANIST I POVJESNIČAR

Knjižnica Faust

Urednik: Vilijam Lakić

Knjiga izlazi u povodu 400. obljetnice Zavorovićeve smrti

Iva Kurelac

DINKO ZAVOROVIĆ

ŠIBENSKI HUMANIST I POVJESNIČAR

Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić"

ŠIBENIK, 2008.

Knjiga mr. Ive Kurelac “Dinko Zavorović : šibenski humanist i povjesničar” pojavljuje se u trenutku 400. obljetnice smrti tog zaslužnog šibenskog humanista, povjesničara i rodoljuba. U politički nemirnim a intelektualno zanimljivim i intrigantnim vremenima na razmeđu renesanse i novovjekovnih duhovnih i intelektualnih strujanja – vremenima teškog života na prostoru srednjovjekovne Kraljevine Hrvatske i Dalmacije, ugrožene osmanlijskim osvajanjima i podijeljene između habsburških i mletačkih vlasti, Dinko Zavorović aktivno je sudjelovao, prošavši progonstvo i povratak u zavičaj. Svojim historiografskim djelom želio je izraziti uvjerenje o potrebi i vrijednosti njegovanja svijesti o nužnosti održavanja bar kulturnoga jedinstva tog prostora. U tom je smislu bio preteča Ivana Lučića Luciusa iz obližnjeg Trogira, povjesničara koji je Zavorovića cijenio smatrajući ga prvim koji je pokušao sustavno prikazati povijest Dalmacije (u njenim antičkim razmjerima, dakle, obuhvaćajući pod tim pojmom čitav spomenuti okvir) iako je prema njegovoj znanstvenoj metodi izrazio i stanovite rezerve. U metodološkom smislu Zavorović je Lučiću postavio i model dvojakog pisanja i promatranja povijesti, pišući na latinskom o narodnoj povijesti iz očišta lokalne zajednice i na talijanskom o lokalnoj povijesti uklapajući je u šire narodne okvire.

Knjiga je važna i zbog toga jer je zapravo riječ o prvoj monografiji posvećenoj temi podjednako važnoj za hrvatske znanstvene krugove i za širu kulturnu javnost Šibenika, Dalmacije i Hrvatske u cjelini. Knjiga donosi brojna nova saznanja, koja razjašnjavaju ili prepravljaju neke dosad poznate, slabo poznate ili nepoznate podatke o Zavorovićevu životu, smještajući ga u širi društveni i kulturni kontekst, u onodobni šibenski i hrvatsko-dalmatinski humanistički krug kojemu su pripadali Antun i Faust Vrančić, Tomko Mrnavić, Toma Suričević i drugi. Uz znanstveni doprinos poznavanju te problematike, knjiga ne gubi narativnu napetost pa se povremeno pretvara u pravi kriminalistički roman. Tu ocjenu ostavljamo na prosudbu čitateljima, kojima će ova knjiga doći u ruke zahvaljujući senzibilitetu i energičnosti izdavača koji ju je prepoznao i u izrazito kratkom roku iznio na svjetlo dana.

Damir Karbić

UVOD

Šibenski povjesničar i humanist Dinko Zavorović (Šibenik, oko 1540. – 5. 10. 1608.) zasigurno je nezaobilazna referencija za svakog ozbiljnijeg proučavatelja hrvatske historiografije. Njegov vrijedan pokušaj da opiše prvo povijest rodnog Šibenika a potom i čitave Dalmacije zasluženno mu je priskrbio laskav epitet prvog hrvatskog novovjekog historioografa i pisca dalmatinske povijesti.¹

Možemo kazati da je zanimanje za Dinka Zavorovića i njegovo djelo *De rebus Dalmaticis* [“O dalmatinskoj povijesti”] dugoga vijeka budući da je započelo još u doba kad je ta povijest napisana i održalo se do danas. O kvaliteti Zavorovićeve dalmatinske povijesti prvi je pisao Ivan Lučić u djelu *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske*.² Međutim, kasnija povijesna istraživanja o Dinku Zavoroviću i djelu *De rebus Dalmaticis* kao da nisu odmaknula dalje od sažetog opisivanja sadržaja te povijesti ili od iznošenja prilično šturih i često nepouzdanih biografskih podataka o njezinom piscu. Unatoč na prvi pogled znatnom broju pokušaja bavljenja Dinkom Zavorovićem i njegovim povjesničarskim radom, čini se da su saznanja o tom hrvatskom humanistu s vremenom bila sve rjeđe osvježavana novim podacima, a neki od njih su se, kao što ćemo vidjeti, pokazali kao prilično netočni i neprovjeravani.

Prvo važnije istraživanje Zavorovićeve povijesti Dalmacije datira još iz 1845., kad je Petar Antun Fenzi³ u časopisu *La Dalmazia*, glasilu

¹ Kukuljević-Sakcinski, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, str. 138; Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije*, str. 38; Šupuk, *Sitniji prilozi biografiji prvog hrvatskog historioografa*, str. 149; M. Kurelac, *Zavorović (Zavoreo, Zavoreus)*, *Dinko*, str. 611; Antoljak, *Hrvatska historiografija do 1918.*, str. 70; Livaković, *Poznati Šibenčani*, str. 511.

² Lučić, *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske*, str. 363.

³ Političar i povijesni pisac, jedan od prvaka šibenskih autonomaša (Feltre, 1774. – Šibenik, 1864.). Na temelju građiva šibenskog arhiva i arhiva zadarskog samostana sv. Krševana proučavao je šibensku prošlost, arheološku baštinu i životopise istaknutih osoba iz kulturne povijesti Dalmacije (M. A. de Dominisa, A. Vrančića, D. Zavorovića, I. Kreljanovića Albinonija i dr.) (Čoralić, *Fenzi, Petar Antun*, str. 164).

zadarskih autonomaša, u dva nastavka⁴ ukratko opisao sadržaj tog djela. Četrdesetak godina kasnije, u sklopu proučavanja izvora za dalmatinsku epigrafiju, Šime Ljubić po prvi put piše o tome gdje se nalazi nekoliko važnih latinskih i talijanskih rukopisa te Zavorovićeve povijesti.⁵ Među prve ozbiljnije proučavatelje djela *De rebus Dalmaticis* ubraja se i Ivan Kukuljević-Sakcinski. Naime, upravo po njegovoj narudžbi u venecijanskoj je Biblioteca Marciana 1864. izrađen i jedan od prijepisa tog Zavorovićeve djela. Kukuljević je 1886. u djelu o znamenitim Hrvatima osim kratkog sadržaja djela *De rebus Dalmaticis* objavio i prve biografske podatke o šibenskom humanistu Dinku Zavoroviću i njegovoj bližoj rodbini.⁶ Iako će se neki ključni podaci iz tog Kukuljevićeve rada kasnije pokazati kao nepouzdana, pa čak i netočni, činjenica da se Zavorović već tada ubrajao među istaknute osobe, vrijedne proučavanja, dovoljno govori o važnosti njegovog povjesničarskog rada. Uzmemo li u obzir i kasnije radove o toj temi, čini se da će upravo Fenzijevo, Ljubićevo i Kukuljevićevo istraživanje kasnijim proučavateljima još dugo služiti kao izvor podataka o Dinku Zavoroviću i njegovom radu. Tomu u prilog možda najbolje ide sadržaj radova koji su na tu temu nastali u razdoblju od 1914. do 1936. Riječ je o tekstovima Ferde Šišića⁷ i Krste Stošića,⁸ koje bismo mogli opisati kao prerađeni sažetak dotad poznatih podataka o Dinku Zavoroviću. Svojevrсна stagnacija koja je tada nastupila u istraživanju te teme ostavila je traga i u leksikonu *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925.-1925.*,⁹ koji također ne donosi nove činjenice o Zavoroviću. Zapravo, možemo kazati da nakon Fenzijevih, Ljubićevih i Kukuljevićevih radova iz 19. st., sve do istraživanja Ante Šupuka¹⁰ iz 1968., koje se velikim dijelom zasnivalo na arhivskom gradivu, i nije bilo zapaženijih znanstvenih postignuća o toj temi. Neka od tih saznanja o životu Dinke Zavorovića uvrštena su i u natuknicu *Enciklopedije Jugoslavije* iz

⁴ U člancima pod naslovom *Domenico Zavoreo de Sebenico* objavljenim u br. 16 i 17.

⁵ Ljubić, *Novi izvori za dalmatinsku epigrafiju*, str. 129-154.

⁶ Kukuljević-Sakcinski, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, str. 126-138.

⁷ Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije*, str. 38-39.

⁸ Stošić, *Galerija uglednih Šibenčana*, str. 98-99.

⁹ *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925.*, str. 289.

¹⁰ Šupuk, *Sitniji prilozi biografiji prvog hrvatskog historiografa*, str. 149-152.

¹¹ M. Kurelac, *Zavorović (Zavoreo, Zavoreus), Dinko*, str. 611.

1971.,¹¹ u kojoj je osim već poznatih podataka iznesen i vrlo sažet komentar Zavorovićeve rada na važnijim izvorima za dalmatinsku povijest. Unatoč tomu što je Zavorovićeve biografija s vremenom osvježena novim saznanjima, njegova povijest Dalmacije još od Fenzijeva rada nije bila podvrgnuta ozbiljnijem proučavanju, niti priređena za tisak i prevedena. Time su, dakako, sužene mogućnosti za njezino proučavanje pa je, primjerice, u *Povijesti hrvatske renesansne književnosti*¹² Marina Franičevića Zavoroviću i njegovom djelu *De rebus Dalmaticis* posvećeno malo riječi, a i ono što je o Zavoroviću tu rečeno svodi se na sažetu preradu već poznatih podataka pa na kraju stječemo dojam da u toj monografiji hrvatske književnosti Zavorovićeve prva povijest Dalmacije ne zauzima istaknuto mjesto. Ipak, od devedesetih godina prošlog stoljeća pa do danas ponovno se javlja zanimanje za Dinka Zavorovića i za njegova povijesna djela. Mnogi istraživači domaće povijesti čije područje interesa i nije usko vezano za tog šibenskog humanista u svoje će radove uklopiti, svjesni njegove važnosti za domaću historiografiju, i neka važnija saznanja o Dinku Zavoroviću.¹³ Unatoč obnovljenom interesu za tog povjesničara i njegov opus, nakon dugo vremena, potpuno nova i važna otkrića na tu temu objavljuju Darko Novaković¹⁴ i Milivoj Zenić.¹⁵ Tim će saznanjima biti osvježeni i nadopunjeni podaci o Zavoroviću u dvama novijim leksikonima – *Leksikonu hrvatskih pisaca*¹⁶ i *Poznatim Šibenčanima*¹⁷ Ive Livakovića.

Ipak, čini se da znanstvena istraživanja o Dinku Zavoroviću time nisu došla do kraja. Popunjen je tek manji dio praznina u biografiji toga hrvatskog povjesničara pa možemo kazati da pripovijest o njegovu životu i povijesnim djelima još uvijek obiluje mnogim nepoznicama i nejasnoćama. Ova monografija o Dinku Zavoroviću velikim je dijelom nastala s nakanom da pokuša razjasniti upravo ta pitanja.

¹² Franičević, *Povijest hrvatske renesansne književnosti*, str. 679-680.

¹³ Vidi: Birnbaum, *Croatian and Hungarian latinity in the sixteenth century*, str. 378; Čoralić, *Šibenčani u Mlecima*, str. 144., 150; Muljević, *Faust Vrančić*, str. 20-21; Muljević, *Hrvatski znanstvenici Antun i Faust Vrančić*, str. 128; Neralić, *Epigrafika u djelima pisaca hrvatske povijesti*, str. 23; Tvrtković, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis Ivana Tomka Mrnavića i tradicija hrvatskog baroknog slavizma*, str. 208-213.

¹⁴ Novaković, *Latinsko pjesništvo hrvatskoga humanizma*, str. 167-169.

¹⁵ Zenić, *U pohvalu od grada Šibenika*, str. 143-147.

¹⁶ *Leksikon hrvatskih pisaca*, str. 800.

¹⁷ Livaković, *Poznati Šibenčani*, str. 511-512.

SADRŽAJ

UVOD	7
I. DINKO ZAVOROVIĆ I NJEGOVO DOBA	10
1. OZRAČJE HUMANIZMA	10
2. HUMANIZAM U HRVATSKOJ	13
3. VAŽNIJI ZAVOROVIĆEVI ŠIBENSKI SUVREMENICI	16
Faust Vrančić	16
Ivan Tomko Mrnavić	22
Toma Suričević	24
4. ZNATNIJI UTJECAJI	24
Juraj Šižgorić	24
Marko Marulić	27
5. DINKO ZAVOROVIĆ	34
Život	34
Djela	35
6. TKO JE ROBERT BONAVENTURA BRITANAC?	42
Nova saznanja vezana uz gubitak prve verzije Zavorovićeve djela <i>De rebus Dalmaticis</i>	42
Rubertus Bonaventura Britanus u Zavorovićevoj poslanici Tomi Suričeviću	42
Na pravom tragu: registar Nomina alumnorum rimskog kolegija Germanicum o Tomi Suričeviću i Robertu Bonaventuri	46
Robert Turner: život	48
Robert Turner: djela	50
Dio rodoslovlja obitelji Roberta Turnera	51
II. NOVIJA SAZNAJNA O POVJESNIČARU DINKU ZAVOROVIĆU, NJEGOVOJ OBITELJI I SVOJTI	55
1. METODE I CILJEVI PROUČAVANJA ARHIVSKE GRAĐE	56
2. NOVO ARHIVSKO GRADIVO	57
3. POKUŠAJ REKONSTRUKCIJE DIJELA RODOSLOVLJA POVJESNIČARA DINKA ZAVOROVIĆA	74
III. O RUKOPISIMA	82
1. UVOD	82
2. KARAKTERISTIKE LATINSKIH RUKOPISA DJELA <i>DE REBUS DALMATICIS</i>	83
3. KRATKI SADRŽAJ DJELA <i>DE REBUS DALMATICIS</i>	90
ZAKLJUČAK	93
IZVORI I LITERATURA	96

Iva Kurelac Dinko Zavorović, šibenski humanist i povjesničar
Nakladnik: Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" Šibenik
Za nakladnika: Milivoj Zenić
Likovna oprema: Davor Šarić
Računalna obrada teksta: Robert Jurić
Lektor: Karmen Krnčević
Tiskara: Tiskara "Malenica" Šibenik
Naklada: 500

Tiskano u studenome 2008.

ISBN 978-953-6163-99-1

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem